

FENNTARTHATÓ(BB) ÖRÖKSÉGVÉDELEM
Hurták Gabriella
BME Építőművészeti Doktori Iskola
Témavezető: Vasáros Zsolt DLA
2015 január

FENNTARTHATÓ(BB) ÖRÖKSÉGVÉDELEM

ABSZTRAKT

A dolgozat témája: Fenntartható(bb) örökségvédelem (elsősorban a magyarországi épített örökség területén). A kutatás, a jelenlegi válságosnak tűnő helyzet felől, egy fenntartható, működőképes örökségvédelmi rendszer megtalálása felé vezető utat keresi.

A valós, hosszú távon is működőképes, igazi változásokat hozó megoldásokhoz a kialakult helyzet gyökereit kell megtalálni, és ezen a szintjén kell megtalálni a válság „ellenszerét”. Ebből a megtalált „ellenszerből” lehet kifejtteni egy - a jelenleginél legalábbis - fenntartható(bb) örökségvédelem felé vezető út lépéseit.

A kutatás eddigi eredménye: A „*Magiciens de la terre*” egy „attitűd”, ami lényegi szinten megoldást jelenthet a vizsgált problémára (így kibontható belőle a gyakorlati teendők sora), valamint egyfajta törvényszerűség is körvonalazódhat. Ez a jellemző egyben (feltételezésem szerint) a ma valamilyen formában sikeres „működőképes”, „hatékony” rendszerekre, a dolgozatomban kutatott fenntarthatóságnak is egy „metaforában összesűrített” kulcsa.

BEVEZETŐ

Dolgozatom címe: „fenntartható(bb) örökségvédelem” elsősorban a magyarországi épített örökség védelmére fókuszál. A téma aktualitását a közelmúltban lezajlott – az örökségvédelmet érintő - radikális szervezeti átalakítások, valamint a régebb óta érzékelhető egyéb „válságjelenségek” felbukkanása indokolja. A válságjelenségnek olyan történések, események tapasztalatait mutatják, amelyek láthatóan egy átfogóbb (az adott jelenség szintjénél mélyebbről eredő) problémában gyökereznek.

Ilyen válságjelenségek voltak – a teljesség igénye nélkül - már a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal (későbbiekben: Hivatal) megszüntetése előtt a műemlékvédelem hivatalos szervének munkájában tapasztalható anomáliák, pl. a hivatali keretek között műemlékekkel foglalkozó szakemberek túlterheltsége (ez sokszor az igazi szakmai munka háttérbe szorulását eredményezte). A válságjelenségekhez tartozik a szakmai irányelvekben a konszenzus, kritikus, szakmát érintő kérdésekben az egységes fellépés, a szakmai összefogás hiánya, továbbá mindenekelőtt a folyamatosan és rohamosan pusztuló műemlék állomány, és a közvélemény negatív ítélete az örökségvédelem tevékenységével szemben. A Hivatal kvázi megszüntetése, átalakítása már „csak” egy váratlan és radikális beavatkozás volt, amely természetesen nem alternatívája egy rosszul működő rendszernek, viszont - a jelek szerint - jelenleg adottságként kell kezelni. A válságjelenségekről részletesen és hitelesen olvashatunk az „Örökség a Jövőnek Jövő az Örökségnek” című dokumentumban.

A válságjelenségek közül a felsorolt néhány is elegendő motivációt biztosít, valamint megfelelő iránymutatónak, „nyomnak” tűnik egy a mostani problémák valódi okainak és gyökerének feltárásához, a kutatással összefüggésben pedig a lehetséges megoldásokhoz vezető út kezdetét jelenti.

Ez a dolgozat egy lehetséges út, vagy inkább útkeresés ennek a meglehetősen komplex, sok érdek metszéspontjában működő szakterületnek hatékonyan működő, fenntartható (legalábbis a jelenleginél fenntarthatóbb) rendszere megtalálása irányában.

VÁLSÁGJELENSÉG 1

A Hivatal megszüntetése

Kiindulásként először a problémák könnyebben megfogható „felszíni” rétegét, a Hivatal megszüntetésének jelenségét vizsgáltam meg. Ehhez segítséget nyújtott a műemlékvédelem hivatalos szervezetének történeti áttekintése. (1. sz. melléklet, kivonat Fekete Ilona, Műemlékvédelem és örökség Magyarországon... című munkájából)

1. sz. melléklet

Műemlékvédelem és örökség
Magyarországon
(kivonat)

A történeti áttekintés során kitűnt, hogy az örökségvédelem szervezeti rendszere, a megalakulás kezdeti útkeresés után is időről időre megújult, átalakult, különböző mértékben átszerveződött. Változott az aktuális közigazgatási rendszerben a szervezet betagozódásának mértéke, a működéséért felelős „felettes szerv” is. Változott a szervezet tevékenységi köre, de változott még a tevékenységgel érintett „tárgy”- kör is (műemlékek, régészeti emlékek, műemlékek újabb típusai, műtárgyak, stb).

Ezeknek a változásoknak oka vélhetően a szervezet hivatalos létrejöttével megkezdett „műemlékvédelmi” munka során szerzett tapasztalatok megfontolása, a műemlékekkel kapcsolatos szemlélet folyamatos változása, és természetesen minden korban érzékelhető a különböző érdekcsoportok különböző önérvényesítő munkájának hatása.

Elgondolkodtató, és jelen kutatás szempontjából mindenképp érdekes, hogy a szervezet működésének korai szakaszában már **1881-ben kiemelt jelentőségű kérdés volt a magántulajdon és a közösségi érdeket képviselő örökségvédelem között feszülő ellentétek problémaköre.** (Ebben az időszakban a jelenlegihez képest jóval kisebb számú műemlék állomány nagy része magántulajdon volt.) Felmerült a kérdés, hogy mit kell/lehet tenni akkor, ha a tulajdonos nem hajlandó részt venni a műemlékvédelmi munkában (ilyenkor jött szóba a kisajátítás, stb). A jelek szerint ezt a kérdést azóta sem sikerült igazán, megnyugtató módon kezelni, ez pedig arra utal, hogy az alapvető kérdést szükséges másként megközelíteni a hagyományoshoz, a megszokotthoz, az evidenciaként kezelhez képest.

probléma1

(magántulajdon vs. közérdek)

Az első vizsgálódásnak tehát az az eredménye, hogy a Hivatal megszüntetése drámai fordulat (ráadásul lehet, hogy nem is a jobb működés irányában hat), viszont a szervezet működése történetének tükrében nem minden szempontból rendkívüli jelenség. Ha a problémák valós kezelése a cél, nem valószínű, hogy ezen a szinten, a szervezet működésének módjában kell keresni a kulcsot. Bár kétség kívül nagy hatása van a jelenleg még létező épített örökség állapotára, tehát gyakorlati szempontból nagyon fontos kérdés - a dolgozatom szempontjából egyelőre nem meghatározó.

konklúzió 1

a Hivatal megszüntetése a szervezet működése történetének tükrében nem minden szempontból rendkívüli jelenség

VÁLSÁGJELENSÉG 2

Anomáliák

a Hivatal működésében

A Hivatal működésében tapasztalható anomáliák kérdése szorosan összefügg az előző problémakörrel, a Hivatal megszüntetésének/átalakításának kérdésével.

A jelenség olyan eseményekben nyilvánult meg, amikor az egyes műemlék-felügyelők, a műemlékek szakszerű felújításáért, a műemlékek megóvásáért felelős, a közérdeket képviselő szakemberek szakmai munkájának fokozatosan ellehetetlenülését érzékelhettük.

A folyamat során a központi intézkedések hatására, a szervezet átalakult egy „arctalan”, kissé jellegtelen „szabványos” közigazgatási szervvé. Ez a **forma teljes mértékben szemben áll a műemlékek egyediségének figyelembevételén alapuló, elmélyült szakmai, partneri, segítői munkával.** A műemlékvédelem munkájának hatékonyságát nem lehet mérni „kimenő ügyiratok” számával, még akkor sem, ha egy nagyobb rendszerbe, a közigazgatás egészébe illeszkedő közigazgatási szervről van szó. Ezzel gyakorlati szinten kikerülhetetlenül összefügg az a kérdés is, hogy a közigazgatási rendszerben - többek között a

probléma2

(szabványos, normatív
közigazgatási szerv)

túlszabályozott közigazgatási jogrendszer bonyolultsága miatt - a hivatali döntéshozók legnagyobb része közigazgatási végzettségű, nem műemlékvédelemmel foglalkozó szakember. Még ha a műemlékvédelemmel foglalkozó szakemberek részt is vesznek a döntések előkészítésében, a meghatározó az alá-fölérendeltségi viszonyokból következően mégis a közigazgatás szempontrendszer volt.

Nagyon leegyszerűsítve a kérdést, a rendszer felépítése sokkal inkább alkalmas volt a rendszer fennmaradásának biztosítására (jogászok, közigazgatási szakembereke „örködtek” a szakmai dolgozók fölött, hogy azok ne kövessenek el nagyobb, a rendszer, a Hivatal fennállását- státuszát veszélyeztető „hibákat”).

A hatósági vs szakhatósági státusz kérdése is a Hivatal szempontjából nézve valójában egy ilyen „egzisztenciális” kérdés. Míg a hatósági munka bürokratikus-adminisztratív rendszere szinte megfojtotta a szakmaiságot, addig egy szakhatósági státuszhoz képest mégis valamilyen szinten egyfajta „súlyt”, érdekérvényesítést biztosított...ideig-óráig.

Egyfelől természetesen ez a hozzáállás érthető: ha bármilyen okból olyan gyenge a műemlékvédelem „státusza”, hogy folyamatosan a létéért küzd, valóban mérlegelni kell szakmai szempontból is, hogy az jobb, ha ilyen formában megmarad, vagy az ha úgy ahogy van, megszűnik. Másfelől ez a felállás, a szakmai munka, a műemlékek védelmének hatékony megvalósítása szempontjából tagadhatatlanul problémákat hordoz magában.

Érdekes és elgondolkodtató volt olvasni a történeti áttekintés során, hogy az **1949-es** rendszer, ahol a MúMOK-ot (Múzeumok és Műemlékek Országos Központja) már három év után át kellett alakítani. Az ok vélhetően az volt, hogy **a MúMOK nem volt alkalmas a szervezett műemlékvédelemre – a hatósági ügyintézés, az elvi kérdések megoldása és a műemlékek nyilvántartása túl széles spektrumot fedett le.**

Az anomáliák egy része összefügg a fenti komplexitás kérdésével. A Hivatal legutóbbi felállása ugyanis szintén magában hordozta a fenti problémát, és az elődhez képest bizonyos szinten „hatékonyan” kezelte is. (A rendszer a fenti 3 évhez képest, közel 11 évig képes tudott jól/rosszul, de működni).

probléma3
(túl komplex feladatkör)

Ez a tény is mutatja, hogy még ha a szervezet működésében bizonyos kérdéseket sikerül is „ügyesen” megoldani, a Hivatal fennállását, működését ideig-óráig biztosítani, ez a szint nem megfelelő a probléma valódi okainak kezelésére. Nyilvánvaló persze az is, hogy ezek a bizonyos anomáliák is hozzájárultak a Hivatal megszűntetését kiváltó okokhoz. Tehát a kérdés lényeges, és érdekes, viszont a dolgozat szempontjából - ahol a problémák gyökerét keresem a lehetséges megoldások kiindulópontjának megtalálása érdekében -, most nem releváns.

konklúzió 2
nem ezen a szinten lehet hosszútávon fenntartható eredményeket elérni

VÁLSÁGJELENSÉG 3
a „hivatalos” örökségvédelem negatív társadalmi megítélése

Egyértelműen látszik, hogy a közvélemény Hivatalról alkotott véleménye és a rohamosan pusztuló örökségi értékek jelensége szoros összefüggésben, egyfajta ok-okozati viszonyban van az előző két kérdéssel. A működési anomáliák, valamint a szervezet megszűntetésének kérdései egymással is összefüggésben állnak, a jelenségért együttesen felelősek. (Megjegyzés: A közvélemény Hivatalhoz fűződő véleménye nem azonos a közvélemény műemlékekhez, a műemlékvédelemhez kötődő véleményével. Még ha természetesen össze is függ vele.)

Jelen dolgozat behatárolt keretei, valamint a kutatás hatékonyága miatt, egyelőre ezt a kérdést nem fejtem ki különösebb részletességgel.

VÁLSÁGJELENSÉG 4a

szakmai irányelvekben a konszenzus, kritikus, szakmát érintő kérdésekben pedig az egységes fellépés, a szakmai összefogás hiánya

Az örökségvédelemmel kapcsolatos irányelveket legátfogóbban a Karták könyve gyűjti össze.

Látható, hogy sok éven keresztül rengeteg karta gyűlt össze az örökségvédelmi irányelvek rögzítése, általános-, és egységes alkalmazása érdekében. Az egyes karták részletes elemzésére a magyarországi örökségvédelmi helyzet problémájának feltárásához nincs szükség.

Karták

Most csak röviden összefoglalom (Horler Miklós „A Műemlékvédelmi szemlélet alakulása a Velencei Cartától napjainkig”, 1995-ben írt tanulmány alapján) a magyarországi örökségvédelem működésének alakulása szempontjából meghatározóbb dokumentumokat.

„A műemlékvédelem máig élő és máig alkalmazott, hirdetett, magyarázott, bírált és vitatott, újraértelmezett és továbbfejlesztett alapjait e század elején Riegl, Dehio, Dvořák, Govannoni vetették meg, akik a művészi érték egyeduralma helyett a történetiség és az eszmei érték szempontjait vezették be, és a műemléket a történelem folyamatában, és a társadalom életében betöltött szerepében vizsgálták...”

Athéni Charta

A fenti tudományos megközelítés elveit fogalmazta meg nemzetközi szinten **1931**-ben az **Athéni Charta** néven ismertté vált összefoglaló dokumentum, amely összefoglalja a modern műemlékvédelem legfontosabb irányelveit. (A Charta szellemi atyjának, az olasz Gustavo Giovanninonit tekintik) A Charta számos olyan kérdést rögzít, amelyek körül (Horler idejében és) napjainkban is komoly viták folynak.

Érdekes és elgondolkodtató összefüggésre hívja föl a figyelmünket, miszerint: Athénban **1933**-ban, tehát pár évvel később a CIAM kongresszusa eredményeként létrejön szintén egy **Athéni Charta** (szellemi atya Le Corbusier), aminek hatására megvalósított urbanisztikai beavatkozások később kiábrándultságot komoly és ellenállást okoztak.

Tanulságos

funkcionalizmus vs
kontinuitás

Az örökségvédelem jövője, hasznossága, „használhatósága”, fennmaradása, fenntarthatósága kérdésében tanulságos egymás mellett, egymással párhuzamosan megnézni a két, napjainkban is kitapintható eltérő megközelítést.

„Míg az egyik az új történelmi korszak funkcionális és technikai szempontjait igyekezett érvényesíteni a települések fejlesztésében, addig a másik az emberiség sok évezredes fejlődése során akkumulálódott szellemi értékeinek és az emberi élet immateriális dimenzióinak kontinuitását kérte számon, illetve követelte a jövő létkereteinek alakításában.” (Horler)

Azt azért megállapíthatjuk, hogy a fenti elvek egyikéből sem sikerült egyelőre megalkotni/megvalósítani az emberi környezet jövőbeni alakításának harmonikus és emberszabású (általános) modelljét. (Horler)

Velencei Carta

A Velencei Charta, a műemlékhelyreállítás elveinek, koncepciójának tekintetében nem hozott újat az Athéni Chartához képest. Leginkább az egyes műemlékek restaurálásával foglalkozik, és nem tér ki a műemlékvédelem tágabban értelmezett feladatainak megvalósítására. Ez a dokumentum is sok vitát kiváltott, de Horler szerint a létrehozását követő „Harminc év alatt egyetlen elméleti írás nem látott napvilágot, amely a Velencei Charta

filozófiájának alapvető kritikájára vállalkozott volna, illetve azzal szemben egy másik gondolati rendszer tudott volna megfogalmazni.” (Horler)

Ez persze egy erős állítás, talán érdemes is körbejárni. Segíthet a jelenlegi problémák lényegéhez közelebb jutni, viszont amennyiben van más út is, ami a mostani krízis gyökereihez vezethet, (ismét) a dolgozat kereteire való tekintettel, ebben az irányban most nem indulok el.

Horler szerint, a Charták létrehozásától eltelt idő alatt nyert tapasztalatok, az újra és újra kibontakozó (de mégis a Charták álláspontjai körül) kibontakozó viták azt bizonyítják, hogy nem az alapelveket kell állandóan módosítani, hanem a különböző kultúrák, műemlékfajták, építőanyagok stb. feltételei között való alkalmazás lehetőségeinek tanulmányozása útján kell a módszereket fejleszteni.

Javaslat az újabban szaporodó, különböző típusú műemlékek különböző kezelése

Szerinte ezen a téren a műemlék fogalom fokozatos kiterjesztése jelenti az egyik legnagyobb kihívást. (Lásd: ipari épületek, a közlekedés, a mezőgazdaság épületei, a modern szerkezetekből készített alkotások, stb. Ezekben az esetekben specifikus módszerekre lehet szükség.)

Természetesen megfontolandó a fenti összegzés. Sok problémát valóban az okoz, ha - a hatályos jogszabályok egységes meghatározásai miatt - az Athéni Charta elveit egyformán próbáljuk érvényesíteni a különböző típusú műemlékek esetében. A megoldások felé vezető úton ez a felismerés fontos lehet.

A Charták összefoglalása **1977** eseményeivel zárul. A korábbiakban ismertetett két teljesen különböző szemlélettel útnak indult „Athéni Charta sorsának” párhuzamos alakulásával.

Tanulságos
1977 Missouri vs Machu Pichu

1977 Missouri, St. Louis: a CIAM leghaladóbb eszméi szerint 1951-ben megépített lakótelepet, (afroamerikai) lakói felrobbantották, a minden komfortjával együtt számukra lakhatatlannak bizonyult tiltakozásul. (Persze ez azért felveti azt a tényt, hogy itt valami azért a nagy ívű gondolatok ellenére építészetileg „nem stimmel”)

1977 Machu Pichu Charta: A Charta összefoglalja a modern környezetalakítás válságjelenségeit: „a környezet uniformizálódását, a merev funkcionalizmust, a különböző kultúrák egyéniségének elvesztését, az elidegenedést, az emberi értékek elpusztítását és a technikai eszközök meghatározóvá válását az élet minőségének rovására.” (Horler)

Ezzel szemben meghirdeti: „Az urbanizáció új felfogásaként az épített környezet kontinuitásának igényét, a város egyedi karakterének megőrzését, a települések nemzeti jellegzetességeinek erősítését, végül a történeti városrészek megőrzésének, helyreállításának és rehabilitációjának a településfejlesztési folyamatba való beágyazását”. (Horler)

Tanulságos
...kirajzol egy olyan összefüggésrendszert, ami túlmutat a szigorúan vett örökségvédelem keretein...

Ezen a ponton érdemes egy kicsit megállni. Mindez majdnem 40 éve történt. Figyelembe véve, hogy a napjainkban érzékelhető „felgyorsult” világ, a jelenségek, hatásmechanizmusok, stb megnyilvánulásában, nagyon elgondolkodtató, hogy aktuális-e ma ez a nagyjából 40(!) éve fölített kérdés. Nem kellett volna valaminek „javulnia”, „változnia” stb? Persze ez szinte költői kérdés...

Nyilvánvalóan aktuálisak az 1977- ben megfogalmazottak. Sőt. Ha lehet fokozni, ma talán még aktuálisabbak is mint akkor, mind a probléma felvetése, mind a megoldás irányába ható javaslat tekintetében.

A Machu Pichu Charta elemzése nélkül, csupán a létrejötté, a Missouri-i események megtörténte, valamint az Athéni Charták párhuzamos sorsának alakulása kirajzol egy olyan összefüggésrendszert, ami túlmutat a szigorúan vett

örökségvédelem keretein. Ez arra utal, hogy az épített környezet alakítása, a környezethez fűződő gondolatok, szellemi áramlatok oda-vissza ható és szoros összefüggésben állnak (igaz, vélhetően a jelenségek mélyebb rétegeiben) a kor meghatározó társadalmi kérdéseivel (problémáival).

konklúzió 4a

szakmai irányelvekben a konszenzus, kritikus, szakmát érintő kérdésekben pedig az egységes fellépés, a szakmai összefogás hiánya

Ez persze bizonyos szinten nyilvánvaló, míg más szinten (például, pontosan milyen jellegű összefüggésekről lehet szó) nem. Egyelőre viszont elég annyi, hogy az eddig tárgyalt kérdésekhez képest ez a kérdéskör, tehát az egységes szakmai szemlélet kérdésköre vezet a legdirektebb módon a jelenlegi válság mélyebb rétegei felé, dolgozatomból szempontjából mindenképp fontos témáról van szó.

Emiatt ezt a témakört kicsit máshonnan közelítve is megvizsgálom, mivel az eddigieknél fontosabbnak tűnik a probléma okainak feltárása kapcsán.

VÁLSÁGJELENSÉG 4b

szakmai irányelvekben a konszenzus, kritikus, szakmát érintő kérdésekben pedig az egységes fellépés, a szakmai összefogás hiánya

Máshonnan megközelítve:

Azt talán leszögezhetjük, hogy a legtöbb (szigorúan nézve műemlékes szakmai) vitát még mindig az Athéni és a Velencei Charta alkalmazása, alkalmazhatósága váltja ki. Ebben a pontban (Válságjelenség 4) pedig a szakmai konszenzus témáját járom körbe. Ezek a kérdések a gyakorlati (persze a pénzügyi, funkcionális, stb kérdéseken túl) összekapcsolódnak a „hitelesség” kérdésével, ez pedig „a műemléki érték” meghatározása, meghatározhatóságából következik.

a műemléki érték

Először is szükséges definiálni (legalább elméleti szinten tisztázni), hogy mit is tekintünk védendő értéknek.

Mit is védünk? Az egyszerűség kedvéért a Riegl féle (kétség kívül rendkívül árnyalt) kategóriák helyett, most a Pogány Frigyes féle hármassal jellemzem a védendő örökségi elemeket. Tehát a **Pogány féle felosztás** szerint a műemlékek három meghatározó aspektusa: Történeti érték, esztétikai érték, valamint a kettőből következő etikai érték.

A **történeti érték** esetén az épület, mint a történelem tanúsága, tárgyi bizonyítéka, számtalan ismeretet közöl, számos további ismeret forrása lehet. Maga, a történeti érték lényegéből adódóan, komplex történeti mivoltában nem helyettesíthető leírással, fényképpel, bármilyen képrögzítéssel. („A lebontott épület történetisége lezárul, mint a halott emberé”).

„Az **esztétikai érték** olyan történeti kategória, ami az idők során, az emberek többségének véleményét követve változhat. Változik is.” (Román András)

Persze védendő érték létezhetnek kiemelkedő esztétikai érték nélkül is. (Pl. sok ipari épület, történelmi esemény, személy kapcsán kiemelt jelentőségű épületek, stb)

Az épületek **etikai értéke**: Az épület (jellemzően 3, de kitágított felfogásban, az idő dimenziójával együtt értelmezve 4 dimenzióban működő) olyan emóciókeltő képessége, ami a védett érték történeti és esztétikai értékéből külön-külön is, de legfőképpen együttesen fakad. Ilyen értelemben erkölcsi alapon József Attila szülőháza műemlék, viszont vannak olyan személyek akiknek a lakóházát, stb ilyen alapon nem szabad védeni (lásd Eichmann budai háza a deportálás idején).

a műemléki érték

megítélése a törekvések

A védett értékek jellemzésére többféle rendszer született (és valószínűleg születik is majd még). A most röviden ismertetett hármassal arra

ellenére
„nem objektív”

alkalmas, hogy kicsit megfoghatóbbá tegye, árnyalja a védett értékek komplexitását, és a rámutasson arra, hogy a viszonylagos objektivitás ellenére, mégis több (pl: történelmi koronként) „változó elem” is keveredik a védendő értékek megítélésének rendszereibe.

Ebben a rendszerben elsősorban az etikai és az esztétikai kategória bizonyítja ezt a változékonyságot.

Ennek tükrében érdemes újra ránézni az irányelveket meghatározó Charták rendszerére, vagy az azt megelőző korok „műemlékekkel” kapcsolatos viselkedésére.

A műemléki helyreállítás építészeti tevékenység, így - természetes módon - történelmi koronként változik

Ahogy Román András írja: A műemlék-helyreállítási elvek (is) változnak. Változtak a Velencei Karta óta, és gyökeresen megváltoztak a 19. sz. purizmusa óta.

Mégpedig nem politikai- gazdasági okokból, hanem egészen egyszerűen amiatt, hogy a műemlék- helyreállítás így vagy úgy, de végső soron építészeti tevékenység. Az építészet pedig változik.

„A **19. század** második felében, amikor a műemlékvédelem világszerte kibontakozott, a **historizmus** (vagy eklektika) uralkodott. Ahogy Román írja: „Sílusban”, kezdetben neoreneszánszban terveztek, a század vége felé pedig minden féle „neoban”. Ennek tökéletesen megfelel a **purizmus**. (Lásd: Schulek Frigyes Mátyás- temploma)

A **20. század** legnagyobb részének uralkodó építészeti stílusa a **modernizmus** (funkcionalizmus? Bauhaus? mindegy mindek nevezzük). Állíthatjuk, hogy pontosan ennek felelnek meg a **Velencei Charta** szerinti (és tegyük hozzá, **Athéni Charta** szerinti) helyreállítások. Állíthatjuk továbbá azt is, hogy az utóbbi évek helyreállítási stílusváltozása, vagyis az, hogy több a rekonstruktív elem, a helyreállítók kevésbé törődnek bele a romjellegbe mint korábban, hogy – úgymond – élménytelibbé kívánják tenni a műemléket...nos mindez a **posztmodernnel** függ össze, azzal, hogy **ma már sokak szemében túl merev, túl száraz a 20. század építésze. Túl merev, túl száraz a 20. század közepének műemlék-helyreállítása is. Mit hoz a 21. század építésze, azt éppúgy nem tudni, mint azt, hogy mit hoz az új század műemlék- helyreállítása.**” (Román 2004) (Példák 19. sz. 20. sz. 3. sz. melléklet)

A kérdés tehát – ebben az összefüggésben – adott (lásd fent: „mit hoz a 21. század építésze) a „napjaink műemlékvédelmének” megértéséhez vezető úton. Egészen konkrétan, a fentiek alapján a kérdés valójában a kortárs építészet kérdése.

2. sz. melléklet
(Példák)

a műemlékvédelem mai problematikája tehát alapvetően kortárs építészeti kérdés

Tehát ha a mai magyar örökségvédelemben tapasztalható krízis a gyökereit keressük, a bevezetőben megfogalmazott „szakmai irányelvekben a konszenzus, kritikus, szakmát érintő kérdésekben az egységes fellépés, a szakmai összefogás hiánya”-ként megnevezett (az előzmények alapján kiemelt jelentőségű) válság jelenségen keresztül (itt most a második megközelítés segítségével) a kortárs építészet kérdéseire jutunk.

Kortárs művészetelméleti megközelítés

A probléma gyökerei felé, tehát a kortárs művészet megértésén keresztül vezet az út. Ez a téma persze kicsit „ingoványos” területek felé vezet, egyrészt korunk jellegzetességei miatt, másrészt amiatt, hogy én (mint a témát megfigyelő) részese vagyok a megfigyelés tárgyának, a kornak, aminek a művészeti aspektusaira kíváncsi vagyok. Mindenesetre - a téma ilyen jellegű (művészetelméleti) végiggondolása (az objektivitás illúziója nélkül is) hozhat

hasznos eredményeket, és megkerülhetetlennek tűnik.

Tér és Hely – az esztétikai tapasztalat lehetőségei a globalizáció korában
(György Péter)

A kortárs művészetelmélet kínálatában tájékozódva, elsősorban válságjelenségre utaló műveket kerestem, amik kapcsolódhatnak a tér, az építészet kérdéseire, vagy a konszenzus képességéhez. A legérdekesebb ilyen írás, ami segít kicsit elemezni a kortárs építészet jelenlegi helyzetét is: **György Péter** Az utópia ígérteréről a heterotópia bizonytalanságáig **Tér és Hely – az esztétikai tapasztalat lehetőségei a globalizáció korában**

...a direkt módon nem műemlékvédelmi kérdésekre vonatkozó megfogalmazottak, számomra sok kérdést megválasztak....

György Péter ebben az írásában (ugyan direkt módon nem a műemlékvédelem kérdéseire vonatkozó) megfogalmazottak számomra (áttételesen értelmezve) sok kérdést megválasztak. Egyrészt az örökségvédelemmel foglalkozó Hivatal, mint központi „művészi kérdésekben” „ítéletet mondó” – normatívákkal (jogszabályokkal) dolgozó intézmény szituációjának kérdésében, valamint a kortárs művészeti - építészeti „alkotói” attitűdjének definiálásához kaptam támpontokat. Ezek a fenti témák, az előzmények szerint szoros összefüggésben állnak a kortárs műemlékvédelem alapvető kérdéseivel (pl: a fenntarthatósággal is).

A posztmodern kor művészetének intézményes megítélése György Péter szerint meglehetősen kérdéses. Meglátása szerint „a XIX. század során kiderült, hogy a felvilágosodás megoldatlan és megoldhatatlan morál- és kultúrfilozófiai kérdései sorra visszaköszönnek a művészetelmélet, illetve a művészeti intézmények gyakorlatában.”

Ebben a kontextusban tehát az örökségvédelemmel foglalkozó állami (központi) Hivatal egyfajta „művészeti intézményként” tekinthető. Így (nagy részben) vonatkoznak rá György Péter ilyen jellegű megállapításai is. Ebben az összefüggésben az univerzalizmus vs. multikulturalizmus kérdése (kisebb áttétel, de) egyértelműen kapcsolódik a fentiek szerint „besorolt” Hivatal működésének, legitimitásának kérdéséhez, mivel ez a Hivatal művészeti kérdésekben eldönti, hogy „mi jó, mi rossz”.

Ezt a működési módot György Péter úgy írja le, hogy „A „mi a helyes” típusú kérdések esetén a helyi kultúrák normarendszerének tiszteletben tartása mellett és felett tételezhetünk egy olyan – **univerzális eszményt**, amely lehetőséget nyújt számunkra az emberiség nevében való intervencióra.” (Pl: egy egységes örökségvédelmi értékrend lehetne ilyen).

Viszont (most nagyon leegyszerűsítve fejtegetéseit) gyakorlatilag a (posztmodern) kor sajátja, hogy ilyen nem létezik. Pontosabban legitim, hiteles módon nem. Ez részben a kortárs „történelem” eseményeivel, a társadalom átalakulásával (információs társadalom, globalizációs hatások), életmódváltással (kicsit felgyorsult, „virtuális világ”, ahol „nem vagyunk „jelen” igazán) eredményeként megélt alapélményünkkel függ össze.

Hivatkozik Fredrik Jameson *The Geopolitical Aesthetics* című művére, ahol épp a world system, tehát az egységes keretek szétesésének különféle aspektusait elemzi a későmodern filmművészetben. „ Mint azt Hitchcock filmjei, John Le Carré regényei mindennél ékebben tanúsítják, a hidegháború sötétje ellenére a „mi” oldalunkon az absztrakt térben fellelhető és azonosítható hely **otthonosságának a mítosza** ismerős művészeti élmény volt a háború utáni nemzedékeknek – **ennek az élménynek a XXI. század beköszöntével egyszer s mindenkorra vége**. A bizonytalanságnak az a dimenziója, amelyet egykor Guy Debord és a Szituacionista Internacionálé individuális utópiaként, a

szubjektív eljövendő forradalmaként idézett fel, nem egy szempontból heterotopikus mindennapi valóság lett.”

„A modern társadalmi tér hagyományos fogalma, tehát nemigen érvényes többé, s amint a helyhez és térhez való viszony is radikális változásokon megy át, annak megfelelően a bitek és atomok közötti elválasztás törvénye sem érvényes többé. A network kultúrájának elterjedése, amely technológiai ellensége a területek elválasztására épülő kulturális fundamentalizmusnak, nyilván hat arra a folyamatra is, amelyet egyébként az elmúlt évtizedekben a tértől a hely felé tartó elmozdulásként értelmezett a filozófia és a kultúrtörténet.”

probléma

mérhető térélménynek megszűnése
(vs normatívák)

A fenti kortárs „létélményt” a téri világ megélésére, ezzel összefüggésben annak megítélésére is kiterjeszti. **„A világban, amelyben élünk, a kiszámítható, mérhető térélménynek vége, következésképp a helyek s a terek között nincs tervezhető és logikusnak tartható viszonyrendszer.** A network kultúrája mára felzabálta a távolság számos formáját. A korszak alapállapotát talán a migráns, diaszporikus, *zwischenland*, *borderland* kultúrák jellemzik. A Nagy Történelem történetei helyére az egymással csak esetlegesen összefüggő mikrohistoriográfiai elbeszélések léptek, azaz **az univerzális művészetelmélet és eszmény helyén az illékony, fluid kontextusok sorozatában másként és másként érvényes jelentések alakuló összefüggésrendszerével találjuk magunkat szembe.**”

konklúzió 4/B

szakmai irányelvekben a konszenzus, kritikus, szakmát érintő kérdésekben pedig az egységes fellépés, a szakmai összefogás hiánya

Az örökségvédelem (mint rendszer), az örökségvédelem fenntarthatósága szempontjából az „univerzálisan” kimondható eszmék hiánya, ez a „fluid és illékony kontextus sorozat” mint alapvető mechanizmus tehát az egyik fő probléma, egy a modern kor egyértelműségéből eredeztethető (ilyen viszonylatban mindenképp merev) rendszer fennmaradása ügyében.

A kérdéshez hozzátartozik még az örökségvédelem „alkotói” aspektusának vizsgálata- megértése is. Ebben a kérdésben leginkább releváns számomra a György Péter által „a szemléletváltás első dokumentuma”-ként aposztrofált, **1989-ben a Pompidou Centre-ban megtartott „Magiciens de la terre” című kiállítás.**

„A Magiciens de la terre látogatói előtt nem egy izmusok, trendek mentén szervezett, tehát lemaradokat és újítókat egyaránt bemutató művészetfilozófiai sorozat egyes darabjai vonultak el, hanem megannyi, egymással diszkrét összefüggésben álló világ, művészeteszmény, esztétikai trend került egymás mellé”

A kiállítás **„Magiciens de la terre”** címe tudatosan került a „művész” (l'artiste) kifejezést, mint ahogy a „monde” helyett is a „terre”-t használta. Mindez kifejezi, hogy az alkotók már nem egy korábban „valamiképp talán egy „művészi elitnek tekinthető” réteg, csoport, „kaszt” tagjai. Megszűnteti ezt a fajta alá-fölé rendelődést Egyszerűen a közösségi „léte”, közösségi érzést kifejezendő „...de la terre” pl: „...a földről „ való....pl: „földlakók” (a „...du Monde” a valamiféle általános rendet sugalló „Világ” kifejezés helyett). „Ez a „csoportkiállítás” immár nem ismerte az „első”, illetve „harmadik” világ fogalmát, létrehozói messze elkerülték az esztétikai univerzalizmus prekonceptióit.”

Ez a szellemiség áthatja a társadalmat - legalábbis a nem tudatos rétegeiben – így megnyilvánul az építészek megítélésében, státuszának alakulásában a világban.

„Az ellentétpárokban megfogalmazható korszak 1989 óta valóban lezárulni látszik: „A grid (rács) és a network ellentétén látszik legjobban az átmenet a hidegháború rendszeréből a netkultúrába. „

„Magiciens de la terre” mint attitűd

Ha ezt a belső mechanizmust valaki nem tudatosítja, vagy nem reagál rá érzékenyen, akkor válságot okozhat, viszont ha tudatosan fölállítja, akkor a megoldások, a harmonikus működés felé vezethet. Részben az imént vázolt törvényszerűségek következményeképp, megszűnőben van az a fajta építész szerep is, aki „megmondja” (megmondhatja) pl: a tanultsága, tapasztalata révén, hogy mit kellene (lehetne) tenni. Ez a jelenség meglehetősen erősen érzékelhető az örökségvédelem területén. Persze. Szakmai (örökségvédelmi) elvek érvényesítésekor probléma a pénzhiány, probléma a politikai nyomás, stb. De ez mind annak a társadalomnak a megnyilvánulása, részlete, amiből ez a bizonyos tudatos művészi (és kevésbé tudatos) társadalmi attitűd következik.

Az „otthontalanság” érzése közös (mint ahogy György Péter ezt írja is). Ugyan úgy, mint a „tájékozódási pontok” hiánya, a sokrétű párhuzamos világok jelenléte, a hálózati gondolkodás, stb is egy általános „létélmény”.

Tehát a probléma gyökere (legalábbis egy gyökere, ha már hálózatban gondolkodunk), kirajzolódott.

Viszont úgy tűnik, egyfajta - sokak által - hitelesnek érzékelt művészi hozzáállás is tapasztalható, ez (az egyszerűség kedvéért az 1989-es kiállítás neve alapján a dolgozat további szakaszára „elnevezem”) a „**Magiciens de la terre**” attitűd. Ez most nem egy teljesen egzakt körülhatárolt fogalom. De (számomra) pont ez a lényege, emiatt képes sűrítve, sok mindent kifejezni, az adott kontextustól függően. Tehát időnként vonatkozik magára az alkotóra (mint pl: a szociális építészet felé forduló építészek, lásd Mikro Magdolna, Monor). Időnként pedig magának az alkotásnak a jellemzője, ahol ez a fajta laza egymásmellé rendelődés érzékelhető a különböző építészeti rétegek, elemek között, mint ahogy a kiállításban „**megannyi, egymással diszkrét összefüggésben álló világ, művészeti művelet, esztétikai trend**” rendszereként jelenik meg.

Ez az attitűd kiolvasható számomra egy nagyon sikeres és elismert kortárs műemléki beavatkozás esetén is, a Veszprémi Dubniczay ház műemléki felújításának az egymással mellérendelő viszonyban álló, saját „jellegzetességeit” a rendszer szabta határokon belül markánsan megjelenítő történeti rétegekben.

A dolgozat szempontjából fontos kérdés viszont a jelenlegi helyzetre adható válaszok megtalálása. A most feltárt „gyökerekből” valójában a problémák megoldása felé ható lehetséges „működési stratégiák” is kiolvashatók. Attól függ, mit szeretnénk elérni (és miért). Tehát mit is várunk egy „fenntartható(bb)” örökségvédelemtől.

Bármi is a cél (amit persze nem árt tisztázni), az leszögezhető, hogy ebben a 21. századi társadalom által determinált „fluid” rendszerben csak a rendszer tulajdonságait figyelembe véve tudunk hatékonyan működni.

Pl: ebben a (fent kifejtett művészeti elméleti) kontextusban egyből látszik, hogy a „modern szemlélet” központi „megmondó-felügyelő” rendszere az eredeti formájában nem működhetett hatékonyan ebben a(z) alakuló, vagy már 1989-óta talán előrehaladott állapotban lévő „posztmodern” struktúrában. Törvényszerű (konkrét politikusoktól függetlenül) a rendszer átalakulásának szükségessége (ha erre nem képes – bármi miatt – megszűnése).

Egyértelmű, hogy a fentiek alapján, hogy pl: egyfajta „hálózati”, partneri rendszerű működés hatékonyabb eredményeket tud hozni. Gyakorlatilag „bármit lehet”, kérdés, hogy pontosan mi is a cél, és mi a motiváció. Kérdés, az is hogyan egyeztethető ez össze az egész az örökségvédelem (19. sz-ból

Konklúzió 1,2,3,4,

Bármi is...

ebben a 21. századi társadalom által determinált „fluid” rendszerben csak a rendszer tulajdonságait figyelembe véve tudunk hatékonyan működni...

Gyakorlatilag „bármit lehet”, kérdés, hogy pontosan mi is a cél, és mi a motiváció,

eredő) alapvető attitűdjével.

hogyan egyeztethető össze ez az egész az örökségvédelem (19. sz-ból eredő) alapvető attitűdjével?

Tehát kezdésként arra a kérdésre, hogy hogyan egyeztethető össze az örökségvédelem 19. századból eredő, a 21. század gondolkodásától gyökereiben idegen műemlékvédelmi gondolata magával a 21. századi struktúrával, a válasz nagyon egyszerű.

Legkönnyebben az egyén szintjén történhet meg ez az integráció. Aztán az egyénből, majd a rendszerben különálló egyénekből kiindulva összeállhat ismét egy nagyobb egész. De ezt most nem vezetem végig. Mint ahogy egyelőre azt sem, hogy ha nem az egyén szintjén próbálkozunk az integrációval, akkor milyen lehetőségek jöhetnek szóba (ha egyáltalán szóba jöhet ilyen eset). **Egyelőre a lényeg az, hogy akár egy 19. századból származó rendszer-gondolat is megtalálhatja a helyét ebben a mai világban.** Tehát „szerencsére” a továbbiakban is „van még miről beszélni” a fenntartható örökségvédelem ügyében.

ebben a rendszerben ebből a pontból (=feltárt okok), az általános gyakorlati teendők felé az egyén belső meggyőződésén át tudok legkönnyebben elindulni.

Ha elfogadjuk a fentebb vázolt 21. századi társadalomban működő (fluid) „rendszer” sajátosságait, és ha ezzel együtt elfogadjuk azt is, hogy ez a „rendszer” többé-kevésbé bennünk, egyes emberekben is jelen van, különböző mértékben meghatároz minket, akkor az általános gyakorlati teendők felé vezetőúton ismét az individuumon (személyes megközelítéseken) át tudok legkönnyebben elindulni.

Heidegger megközelítése viszont segít kilépni ebből a zsákutcának tűnő „közös otthontalanság” által jelzett irányból.

„Heidegger úgy gondolta, hogy a világban két alapvető létezési mód van: (1) a létezést elfelejtő állapot vagy (2) a létezést tudatosító állapot. Amikor az egyén a létezést feledő állapotban leledzik, a tárgyak világában él és belemerül a rutinba: „alacsonyabb szinten él... haszontalan fecsegésbe” merül, elvesz, megadja magát a mindennapi világnak, a dolgok milyenségével foglalkozik.”

tudatosság

„A másik létezési módban az ember nem a dolgok milyenségén csodálkozik, hanem azon, hogy vannak. Ebben a létformában élni azt jelenti, hogy az egyén állandóan tudatában van a létezésének. Ebben az állapotban, amit gyakran ontológiai létformának... is neveznek, az ember folyamatosan **tisztában van a létezésével, és nem csupán a lét mulandóságával, de a létezése miatti felelősségével is...** Mivel az egyén csak ebben az ontológiai létformában áll kapcsolatban önteremtő képességével, csak itt képes arra, hogy megváltoztassa önmagát.”

A feladat adott a következő lépcsőkhöz.

A két idézet röviden annyit jelent számomra, hogy ebben a fluid rendszerben, a létezés „tudatos” „autentikus” módja következtében megjelenő

felelősségérzettel valamint a hitelesen megélt- és teljes mértékben elfogadott iránytalanságban (paradox módon, de talán törvényszerűen) megszülető elköteleződésben egyértelmű irányultságok fedezhetők fel. A dolgozat keretei miatt ezt a gondolatkört tovább nem fejtegetem. Ezt az elköteleződést első lépcsőként a hálózat egyes csomópontjaiban „egzisztáló” egyéneknek, saját magukban kell megélniük.

(Gyakorlati illusztráció: ugyanennek a jelenségnek a megnyilvánulása az, amikor egy kilátástalannak tűnő helyzetben emberek összegyűlnek, szomorkodnak, együtt panaszkodnak. Ez a György Péter által definiált közösen megélt otthontalanság. Ezzel szemben mikor néhány másik ember – aki lehet, hogy azért szintén kicsit szomorú ugyan amiatt mint az előbbieket, stb – ugyan ebben a helyzetben létrehoz pl. egy alapítványt egy cél érdekében azzal tudattal, hogy akármilyen kis lépéseket is tud jelenleg tenni a helyzet „megjavítása érdekében” mégis legalább kifejezik, megélik azt, ahogy ők hitelesen-elkötelezetten, „szerelmesen-autentikusan” vannak ebben a világban. Gyakorlatban nagyjából ez a különbség.)

Az elköteleződés és a felelősségvállalás megnyilvánulása viszonylag harmonikusan illeszkedik bele ebbe az irányok nélküli rendszerbe. Ennek egyszerű oka van, a rendszer „elfogadó”. Az egyének joga van az elköteleződéshez is. És az egyéneknek joguk van ahhoz is, hogy közös elköteleződésük legyen. Feltételezhetik azt is, hogy a rajtuk kívül állók, akár egy következő (még talán meg sem született) generáció másként gondolkodik bizonyos kérdésekben. Ha pedig „következetes az egyén a rendszerben” (joga van ehhez is, még ha maga a rendszer nem is feltétlenül „következetes”), akkor a lehetőségekhez képest igyekeznek, a leghatékabban választást biztosítani számukra is. Ezen a ponton a gondolatmenet összetetalálkozik a környezetvédelem és etika kérdéseivel.

Ezen a ponton a gondolatmenet összetetalálkozik a környezetvédelem és etika kérdéseivel.

a védett (védendő) örökségi érték, egy „nem megújuló” erőforrásunk...

Ebben az összefüggésrendszerben a **védett (védendő) örökségi érték, egy „nem megújuló” erőforrásunk**. Erőforrásokról van szó, mivel kultúra, a kultúra hordozói identitásunk alapjait képezik, tehát meghatározzák azt, akik most vagyunk stb.

Ezt a kérdést sem fejtem ki (egyelőre) bővebben ebben a dolgozatban, hanem evidenciaként kezelem. Csak egy rövid összefoglalást szúrok be ide, az identitáskultúra összekapcsolódásának egyik szintjéről, ami már önmagában nyilvánvalóan mutatja a kultúra egyes emberek, ezzel összefüggésben a társadalom számára betöltött szerepének jelentőségét, erőforrás voltát.

Az identitás

„Az identitás alakulásának számos kimenetele lehet, és egy olyan személyiség kialakulásához vezet, amelynek már van egy kialakult képe saját magáról, mint különálló entitásról. Ez megvalósulhat az individualizáción keresztül, amivel a nem megkülönböztetett személy egyedivé válik, és az élet pszichoszociális krízisein keresztül jut el erre a szintre. Az identitás tartalmazza az élet különböző szakaszait (családi, kulturális, személyes, szakmai aspektusokat), mégis Parker J. Palmer szerint, ez egy folyamatosan fejlődő mag, ahol a genetikánk (biológiánk), kultúránk, szeretteink, akiket gondoztunk, akik bántottak minket, és akiket mi bántottunk, tetteink (jó és rosszak), melyeket önmagunk ellen és mások ellen, vagy önmagunkért és másokért tettünk, a tapasztalataink és döntéseink együttesen eredményezik azt, hogy kik vagyunk jelen pillanatban. (forrás: Wikipedia)

Morális Klímaváltozás
(Magyar Tudomány, Lányi

A környezetvédelem és az etika ügyének gondolkodói, nagyon érdekes és a dolgozat témája szempontjából jól használható állításokat fogalmaztak meg.

Lányi András, 2013-ban írt Morális Klímaváltozás című (Magyar Tudományban megjelent) cikkében idézi Charels Taylor szavait: „kilétem azokban a döntésekben nyilatkozik meg, amelyekkel elkötelezem magam mások mellett vagy ellen: tudni, hogy ki vagyok, azt jelenti, hogy tudom, hol állok” (Taylor, 1989, 27.).

elköteleződés

Majd a gondolatmenetet folytatva, ő is hivatkozik Heideggerre: „Annyiban vagyok azonos önmagammal, amennyiben vállalom a felelősséget azért a befolyásért, amelyet a mások sorsára akaratlanul is gyakorolok.....a szerzők, akik az ember kitüntetett léthelyzetét többé nem tagadták, mint elődeik, hanem – elsősorban Martin Heidegger és Emmanuel Lévinas inspirációja nyomán – e felelősség vállalásához kötötték (például Thiele, 2000).”

felelősségvállalás

A krízisben a megoldás felé vezető útról pedig a következőt írja:
„Az etika azonban több, mint pusztán vigasz a szenvedőknek: a jó felismeréséről, a szabadság értelméről szóló tanítás is kell legyen, útmutatás, hogy mit tegyünk. Martin Heidegger szerint az ember az egyedüli lény, akinek a számára a világ „hátborzongatóan otthontalan” (Heidegger, 1995, 52. §), és soha sincs „készen”; így neki azt szüntelenül építenie kell (Heidegger, 2005).

a környezetvédelem mindig és szükségképpen alulmarad a gazdasági érdekekkel szemben

A felelősségvállalás megélésének jelentősége mind az épített örökség, mind pedig az ökológia szempontjából tehát kiemelten fontos mert (itt majd a környezetvédelem helyére nyugodtan beilleszthetjük az örökségvédelem fogalmát is) ahogy Lányi fogalmaz: „Az úgynevezett környezetvédelem mindig és szükségképpen alulmarad a gazdasági teljesítmény növeléséhez fűződő érdekekkel szemben, mivel ez utóbbinak lényegéből fakad a környezet egyre intenzívebb kiaknázása, az erőforrások bizonyos fokú védelme pedig ennek az igyekezetnek csupán kísérő jelensége lehet. Hasonlóképpen kilátástalan az ökológia helyzete a politikában.”

„hogyan szervezhető meg a jövő iránti kollektív felelősség?”

Feladat 2

...politikailag érvényesített társadalmi fegyelem legnagyobb mértéke

Ezt a gondolatot érdemes figyelembe venni az örökségvédelem fenntarthatóságának vizsgálatakor (különös tekintettel a védelem biztosítására irányuló univerzális elvek hiányára).

Miután a dolgozat célja valamiféle gyakorlati megoldás irányába mutató gondolat, elv megtalálása, felmerül a kérdés, hogy ha ilyen fontos a felelősség (egyéni, és persze társadalmi szinten is) hogyan is lehet ezt megvalósítani, vagy másként: hogyan is „szervezhető meg a jövő iránti kollektív felelősség?” Ahogy Werner Kroh (Werner Kroh: Egy ökológiai etika alapjai és perspektívái - A jövő iránt érzett felelősség, mint a teológia kihívása) a következőt fogalmazza meg:

„.....a hatalom korlátozásának "a társadalomból (kell) kiindulnia, mivel semmiféle privát felismerés, felelősség vagy aggodalom nem elegendő a meglátott feladathoz", és "csupán a politikailag érvényesített társadalmi fegyelem legnagyobb mértéke képes a jelen előnyeit alárendelni a jövő hosszú távú parancsának".

Ez a pont viszont egy nagyon kényes témát érint. A gondolat felveti a kérdést, hogy csak az az alternatívája van-e a „zsarnokság kísértetének”, hogy magunkat szigorúbban fegyelmezzük. Kérdés (mivel komoly tapasztalatunk ebben nincs), hogy elvezethet-e egy konszenzusból kiinduló közös akaratképzés, egy „konvenciókon túlmutató” kötelező erejű, belső felelősség megélésén alapuló társadalmi gyakorlathoz. A kérdés nyitott.

A tények azt mutatják, hogy az emberek jellemzően előnyben részesítik a rövid távú hasznot a hosszú távúval szemben, a saját érdekeiknek alárendelik (még az őket is érintő) közösségi érdekeket.

Kroh írása végén fölveti a kérdést:

Honnan lehet mégis az önfegyelemhez szükséges bátorság és erő? Honnan vegyük mércéinket, hogy az igazságosságról, a szabadságról, a békéről és a teremtett világ megőrzéséről?

Emlékezés

Válasza: az **emlékezés**.

Emlékezés a múlt egyéni érdekeken túlmutató kollektív szenvedéseire (igazságosságért, békéért, szabadságért). Emlékezés a szenvedésekkel összefüggő reményekre. Röviden: „Nincsen Föld Ég nélkül” (...mint a „Nincsen Ég Föld nélkül” fordítottja...)

Feladat 3

...gyakorlati megbeszélések különböző lehetséges síkjain

Éppen a rendszer sajátjaként definiált „univerzális eszmék” hiányából következően, Kroh szerint „a filozófiai etika feladata manapság kevésbé az, hogy szituációhoz kötött tartalomtechnikai normákat javasoljon, hanem **az a feladata, hogy "elemezze a kollektív felelősség megszervezésének normatív feltételeit - a gyakorlati megbeszélések különböző lehetséges síkjain"**.

Ahogy Kroh írja: „A szakértők tegnapi tudománya nagyrésztben a jelen kollektív tudatává vált.”

Feladat 4

...szaktudásunknak, kollektív jövőbeni tudássá kell válnia...

Ebből kiindulva az örökségvédelem témájában hasonlóan az ökológiához, „szaktudásunknak” mely a kulturális örökséget fenyegető veszélyekre vonatkozik, kollektív jövőbeni tudássá kell válnia. Viszont Kroh megállapítása miszerint „Ezzel szemben áll az a megalapozott vélekedés, hogy a tudás és a cselekedetek közötti szakadék még sohasem volt olyan nagy, mint ma, és még távolabb is.” az örökségvédelem területén is helytálló.

Ebből egyrészt következik Kroh megállapítása, miszerint most mindennél sürgetőbb mind a politikában, mind pedig a társadalomban a kollektív felelősség szervezése, másrészt „mint tünet” megdöbbentően szembesít azzal az (ezek szerint társadalmi szintű) egzisztenciális válságjelenséggel, miszerint az emberi „tudatos létezés” lehetőségét (Heidegger) az emberiség nagy részétől milyen drámaian mély szakadék választja is el.

Feladat 5

tudatformálás
tudatosság fejlesztés

(Ebből persze rengeteg dolog következik, nem is az örökségvédelem tárgyára vonatkozóan.) Tehát az egyik feladat kétség kívül a párbeszéd, ismeretterjesztés, tudatformálás, tudatosság fejlesztés, tehát a kommunikáció különböző szintjei.

változások eléréséhez időre van szükség

De mi a teendő ez alatt az idő alatt?

A fentiek alapján az látszik, hogy a legégetőbb teendők az egzisztenciális kérdéseket érintő témákban jelentkeznek. Ezekhez a rétegekhez viszont nem olyan könnyű hozzáférni, vagy legalábbis a változások eléréséhez időre van szükség.

De mi a teendő ez alatt az idő alatt? Mivel az látszik, hogy az örökségi értékek „nem megújuló” volta miatt sok esetben visszafordíthatatlan folyamatokról van szó, a jövővel kapcsolatos felelősség megélésből, valamint abból következően, hogy a rendszer sajátosságai miatt is a tudatos létezéshez (felelős döntésekhez) sokszor nincs elég információ, a dolgozatnak ezen a szintjén egy viszonylag óvatos attitűdöt tudok egyelőre elképzelni.

Feladat 6

„reziliencia” stratégia
kifejlesztése

Egy átmenetileg (jobb híján) talán jól használható (bár joggal támadott) „taktika” a környezetvédelem területéről származó **„reziliencia”**. (A rugalmasságnak, állóképességnek, de ellenálló képességnek is fordított, latin eredetű angol kifejezés az alkalmazkodásról szól.) „A fejlődés, amelyet ideig-

óráig próbáltunk még valahogy fenntartani, végképp leállt, és a haladás erői visszavonulót fújtak, a hadijelentésekből jól ismert „rugalmas elszakadás” taktikáját választották, és ezentúl védekezésre rendezkednek be addig-ameddig tartható hadállásaikban – nagyjából ezt üzeni a resilience” (Lányi)
Lányi szerint ez az attitűd nem megoldás. (sőt csak eltereli a megoldásról való gondolkodásról a figyelmet)

Feladat 7

átfogó politikai programra van szükség

Szerinte egy átfogó politikai programra van szükség, ami a fenntarthatóság kritériumaiból módszeresen levezeti azokat az intézményeket, és kormányzati elveket, amelyek ezeknek megfelelnek.

Feladat 8

(Távlati)
önrendelkezés

A megoldás egyik kulcsát jelentő felelősség több szintű (teljesebb) megéléséhez, pedig szükségesnek tartja azt, hogy a lokális közösségek visszakapják az önrendelkezés szellemi és anyagi eszközeit. Nagy eséllyel (persze a korábban ismertetett felelősség megléte, és szaktudásból származó ismeretek kollektívává válása után) „jobb döntéseket hoznának, mint amik „személytelen” rendszerekben, hálózatokban, „nemzetek feletti bürokratatestületekben” születnek.

Ez persze távlati cél, mivel a felelős döntéshozatal helyi szintű megvalósításához azért több kritériumnak teljesülnie kell.

A „feladatok” összegyűjtése, a feltárt problémából (problémákból) levezethető tennivalók felsorolása még folytatódhat, viszont a dolgozat keretei miatt egyelőre itt megállok, és röviden összefoglalom az eddigieket.

Összegzés

A téma

A dolgozat témája: Fenntartható(bb) örökségvédelem (elsősorban a magyarországi épített örökség területén). A kutatás, jelenlegi válságos helyzet felől, egy fenntartható, működőképes örökségvédelmi rendszer megtalálása felé vezető utat keresi.

Kiindulás

A valós, hosszú távon is működőképes, igazi változásokat hozó megoldásokhoz, a jelenlegi válságos helyzet gyökereit kell megtalálni, és ezek felől a gyökerek felől indulva meghatározni a későbbi, gyakorlatban is használható fenntartható működést megalapozó stratégiát szervező irányokat.

A napjainkban Magyarországon tapasztalható válság érzékeltetésére (a teljesség igénye nélkül), felsoroltam néhány (számomra fontos) jelenséget: anomáliák a Hivatal működésében, szakmai irányelvekben a konszenzus hiánya, a hivatalos örökségvédelem negatív társadalmi megítélése, folyamatosan pusztuló örökségi értékek, végül a Hivatal megszüntetése.

Módszer

A fent felsorolt témaköröket egyenként (a legtöbbet egyelőre nem mélyrehatóan) elemezve próbáltam olyan „nyomokat” keresni, amin elindulva, vagy a lehető legdirektebb módon (a legrövidebb úton) eljuthatok a problematikus jelenség valós okaihoz, és a későbbi megoldások megtalálásában segítenek. A „Feladat” megjelölésű gondolatok, már sokkal konkrétan a cél eléréséhez szükséges teendőket mutatják.

Egyelőre a vizsgált válságjelenségek véletlenszerű (és szubjektív) kiválasztása nem okozott gondot egy átfogó következtetés elérése kapcsán, mivel

feltételezésem szerint valamennyi jelenség, különböző összefüggésekkel ugyan, különböző áttétekkel, de visszavezethető egy „gyökér” okra. (Ez a feltételezés a kutatásnak ebben a szakaszában egyelőre helytállóknak tűnik.)

Eredmény1

A vizsgálat során, a válságjelenségek szintjéről első lépcsőben az a megállapítás tudott kimozdítani, hogy a kortárs műemlékvédelem témája (problémákkal együtt), jellemzően egy kortárs építészeti kérdés. A kortárs építészet, mint művészet vizsgálata során a posztmodern kor sajátjaként kirajzolódott a „mérhető térélmények megszűnésének” jelensége, ami már önmagában bizonyítja, hogy törvényszerűen problematikus normatívákkal szabályozni egy alapvetően művészetet is érintő alkotói tevékenységet. Ez már önmagában mélyebb (és egyben talán tágabb) rétegeit érinti a válságnak. A következő lépcsőfokra akkor jutunk, ha leszögezzük, hogy ez egy általános létélmény, a kor egészére jellemző működési mód. Így nem csak maga az ítéletalkotó központi irányítás működése válik kérdéssé, hanem az örökségvédelem, úgy ahogy van (a 19. századból érkezett motivációival, belső struktúrájával, stb.) Ez már az örökségvédelem fenntarthatóságának vizsgálatakor, egy „végső” dilemma, tehát bizonyos értelemben a legmélyebb réteg. Ha ezen a szinten találunk megoldásokat, azok tehát jó eséllyel hatásos eredményeket hozhatnak a többi (felszínközelibb) rétegben.

Elméletben:

„Magiciens de la terre”
mint metaforikus kulcs

Ezen a szinten az első lépés, ami képes megmozdítani valamit (legmélyebb szinten) a saját törvényszerűségei által meghatározottan az irány nélküli „fluid” rendszerben, az egyéneken történik meg. Amikor felismerjük a világban jelenlévő törvényszerűségeket (ebben az esetben pl. a fluiditást, stb), és felismerjük a saját szerepünket az összefüggésekben. Amikor a Heidegger által leírt létformák közül a tudatos létezészt választjuk majd, következő lépcsőben (még mindig az egyén szintjén) eljutunk a személyes a felelősségvállalás, egy már (belső) irányultságot kifejező elköteleződés megéléséig.

Gyakorlatban:

A világ „kiterjesztettségét”, az eredetileg fennálló „rend” érvénytelenségét, egyben következképp az otthontalanságot tudatosan felvállaló, a művészet által egyfajta autentikus létezésre törekvő individuumok első átfogó, „hivatalos” és „dokumentált” megnyilvánulása, az 1989-ben megrendezett „Magiciens de la terre” című kiállítás.

A dolgozatban eddig mélyebben nem tanulmányoztam magát a kiállítás, a szellemiségét, pusztán a kiemelt jelentősége, „ikonszerű” (művészet)történeti szerepe folytán vált a dolgozatomnak is kiemelt szereplőjévé, ennek a „megoldást lehetőségét magában sűrítő” attitűdnek a jelölőjévé a „Magiciens de la terre” fogalom.

A „Magiciens”, a mágusok – beavatottak, akik többek között tudatosságuk révén képesek teremtő módon változásokat előidézni a világban. (ez ilyen formában megfeleltethető Heidegger tudatos létformájának). „Magiciens de la terre”, a föld mágusai. A földnek, a mi világunknak „teremtő” képességű felelős és tudatos „beavatottjai” (de nem kiválasztottak, vagy egy felsőbbrendű kasztriból származók).

Ez a kifejezés tehát egyfelől számomra nagyon kifejezően hordozza a „mélyebb

szintek” megoldásának lehetőségét, másfelől a kiállítás deklarált, hivatalos szellemisége pedig szintén nagyon szépen jellemzi azt a „tudatosságot” - attitűdöt, ahogy az alkotók a minket körülvevő rendszer (a föld rendszere) törvényeit (a mellérendelődést, stb) tiszteletben tartva, ilyen értelemben harmonikusan vannak jelen a „kitágult” világban.

„A Magiciens de la terre látogatói előtt nem egy izmusok, trendek mentén szervezett, tehát lemaradókat és újítoakat egyaránt bemutató művészetfilozófiai sorozat egyes darabjai vonultak el, hanem megannyi, egymással diszkrét összefüggésben álló világ, művészeti műve, esztétikai trend került egymás mellé”

A „Magiciens de la terre” tehát egy „attitűd”, ami lényegi szinten megoldást jelenthet a vizsgált problémára (így kibontható belőle a gyakorlati teendők sora) valamint egy törvényszerűség jelölője is. Ez a jellemző egyben (feltételezésem szerint) a ma valamilyen formában sikeres „működőképes”, „hatékony” alkotások, rendszereknek is valamiképp sajátja, tehát a dolgozatomban kutatott fenntarthatóságnak is egy „metaforában összesűrített” kulcsa.

TERVEZETT FOLYTATÁS

A gyakorlati kifejtés:

Ebből a fenti attitűdből a környezetvédelem gondolatainak segítségével néhány tennivaló „feladat” már a dolgozatnak ezen a szintjén is körvonalazható, amiket később (pl a dolgozat folytatásában) konkretizálnék, kiegészítenék. Egyrészt a „Magiciens de la terre” kiállítás szellemiségének mélyebb megismerése, ennek valamint a mostani dolgozat tapasztalatainak tükrében a továbblépés most felvázolt feladatainak árnyalása, másrészt további feladatok meghatározása (most már) gyakorlatiasabb jellegű dokumentumok tanulmányozásával.

ELŐZETES

„Felszín közelibb rétegek”

Az örökségvédelem fenntarthatósága témájához kapcsolódó, a dolgozatban összegyűjtött néhány feladat vázlatosan (nem fontossági sorrendben)felsorolva:

Feladatok

1. az elköteleződés, felelősség megélése, „elterjesztése”
2. társadalmi fegyelem elterjesztése (politikai érvényesítése)
3. gyakorlati megbeszélések különböző síkokon
4. az örökségvédelem eredményeinek, szaktudásának elterjesztése”, megosztása, ezen alapuló „jövőbeni kollektív tudásnak” az előkészítése...
5. kommunikáció, tudatformálás tudatosság fejlesztés
6. „reziliencia” stratégia kidolgozása, megvalósítása (a tudatosság kifejlődéséig)
7. átfogó politikai programra kidolgozása, a megvalósításnak leginkább megfelelő szervezet meghatározása, mindezek megvalósítása
8. önrendelkezési szintek átgondolása, optimalizálása

Tapasztalatok

A feladatok megvalósításánál érdemes figyelembe venni a dolgozat néhány további tapasztalatát:

- a működőképes örökségvédelmi rendszer megalkotásához elengedhetetlen a magántulajdon és a közérdek között feszülő történeti ellentét kezelése
- a szabványos, szigorúan és (szinte) kizárólagosan jogszabályokon (normatívák) alapuló közigazgatási rendszer nem alkalmas az örökségvédelem művészeti vonatkozásainak (tehát a „mű- emlékek” lényegének) a kézben tartására
- a ma is jellemzően szinte kizárólagosan „funkcionalista” (vagy hangsúlyozottan gazdasági szempontok szerint működő) – történetileg többször zsákutcának bizonyult megközelítéssel szemben, a „kontinuitás” elve egy élhetőbb alternatívát kínál, így maguk a kontinuitás materiális hordozói, óriási potenciált jelentenek (a fogalmak a dolgozatban használt szövegkörnyezetükben értelmezendők)
- a különböző típusú műemlékeket érdemes következetesen különböző módon kezelni (akár jogilag is)
- az „emlékezés” segíthet a folyamatokhoz szükséges erőforrások mozgósításához, a tudatosabb létezéshez, stb. Tehát ez egyben egy feladat az örökségvédelem többek között fenntartásához, de nem csak ahhoz örökségvédelem fenntartásához. Ezzel összefüggésben az örökségi értékek is potenciális erőforrások, mint az emlékezet sajátos hordozói.
- a környezetvédelem mindig és szükségképpen alulmarad a gazdasági érdekekkel szemben. Tehát valószínűleg (az alternatív közgazdaságtan eredményeitől függetlenül nem ezen a területen lehet a leghatékonyabban eredményeket elérni)
- a posztmodern rendszer sajátosságaiból következik, hogy sokkal jobban

megfelel a belső mechanizmusának egy együttműködésen alapuló hálózati működés, mint egy hierarchikus felépítés

- az etika sok kérdésben szolgálhat útmutatóul ebben a problémakörben

Irodalomjegyzék

- Karták Könyve
- Kulturális örökségvédelmi stratégia A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal szakmai javaslata – Munkaanyag (2011. október)
- Alois Riegl, A modern műemlékkultusz lényege és kialakulása
- Jan Bialostocki, Régi és új a művészettörténetben
- ICOMOS: Örökségünk Jövője – Jövők Öröksége című konferenciasorozat eredményeit összefoglaló dokumentum
- Román András, 487 bekezdés, 617 kép a műemlékvédelemről
- Horler Miklós, A Műemlékvédelmi szemlélet alakulása a Velencei Cartától napjainkig (1995)
- A Műemlékvédelem táguló körei (OMVH kiállítási katalógus 2000)
- A Példa ereje Budapesten, Európa Nostra díjas Budapesti építészeti munkák
- Fekete Ilona, Műemlékvédelem és örökség Magyarországon... Világosság 2005/6. A kulturális örökség kutatása
- Lányi András, Morális klímaváltozás (Magyar Tudomány 2013)
- György Péter, Az utópia ígétéről a heterotópia bizonytalanságáig Tér és Hely – az esztétikai tapasztalat lehetőségei a globalizáció korában
- Rorty Richard, Pragmatizmus, pluralizmus és posztmodernizmus (2003)
- Werner Kroh, Egy ökológiai etika alapjai és perspektívái - A jövő iránt érzett felelősség, mint a teológia kihívása
- Retour sur les enjeux et la postérité des “Magiciens de la Terre” (2013)
<http://magiciensdelaterre.fr//home.php>

MELLÉKLETEK

1. sz. melléklet

(A hivatal működése)

A Műemlékvédelem Hivatalos szervezete Történeti áttekintés

Fekete Ilona Műemlékvédelem és örökség Magyarországon...
Világosság 2005/6. A kulturális örökség kutatása

összefoglaló kivonat

- **1841-** Egy tudományos társaság létrejötte: német példa alapján alakult meg a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Társasága. Évente két alkalommal tartott vándorgyűléseik és az újságokban megjelent írásaik, nyilatkozataik hatását jellemzi, hogy már 1842-ben, Kolozsvárott felvetődik a múlt emlékeinek, leleteinek törvény általi védelme, szakmai intézetek létrehozása, a gyűjtemények összefogása.
- **1848-**ban megalakul a Régészeti Bizottság, Henszlmann Imre vezetésével. A magyar műemlékvédelem a Habsburg Birodalom állami műemléki szervezetébe tagolódik be, a Zentralkommission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale részeként. A Magyar Tudományos Akadémián belül létrejön az Archeológiai Bizottság, melynek **szabályzata kitér a társadalmi szerepre:** közérthető formában fel kell hívni a figyelmet a rossz állapotban lévő emlékekre, törekedni kell fenntartásukra, és ennek tanítása is szükséges.
- **1866-**ban a Magyar Orvosok és Természet tudósok Társaságának gyűlésén létrehozott törvénycikkjavaslatot alapján, az Akadémia Archeológiai osztálya kapja meg a magyar műemlékek védelmének feladatát.
- **1872-**ben a vallási és közoktatási miniszter rendeletével megalakul a Magyarországi Műemlékek Ideiglenes Bizottsága, melynek előadója Henszlmann Imre, építész Schulek Frigyes. Az elnök Szalay Ágoston, a bizottság munkájában részt vesz Ipolyi Arnold és Rómer Flóris. A Bizottság törzskönyvet készít, melyben az akkori műemlékeket három csoportba sorolja: **helyreállítandó, megóvandó, lerajzolandó ingatlanokat nevez meg.**
- **1881-** ben osztrák mintára, Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter működése alatt született meg az 1881. évi XXXIX. műemlékvédelmi törvény, mellyel megalakult – a hivatali apparátussal is rendelkező – Műemlékek Országos Bizottsága (MOB). Ennek műemlékvédelmet támogató – és felügyelő – tevékenységét művészettörténészek és építészek vezették, e területek szakemberei vettek részt a tudományos kutatásokban is. Már akkor kiemelten fontos kérdésként felmerül a: **egyrészt a magántulajdon védelme, másrészt a miniszteri intézkedés arra az esetre, ha a tulajdonos nem hajlandó részt venni a műemlékvédelmi munkában:** a kisajátítás vagy az esetleges lebontás engedélyezése. A miniszter által nyújtott fedezetet már csak az is szükségessé tette, hogy ekkor csupán néhány épület volt az állam tulajdonában.
- **1922-**ben korszerű felfogásban fogásban új szervezeti szabályzat készül: a műemlékek körét a történelem előtti időkből származóktól egészen a XIX. század közepéig létrejöttekig terjesztik ki. A Bizottság fő tevékenységi köre most is a műemlékek felkutatása, összeírása, törzskönyvezése, nyilvántartása – az 1920-as trianoni békekötés utáni Magyarország területén.
- **1949.** XIII. ÉM sz. törvényerejű rendelet átfogóan intézkedik az ingó és ingatlan műemlékekről. A feladatot ellátó szervezet a MúMOK (Múzeumok és Műemlékek Országos Központja) lett, melynek elnöke Ortutay Gyula volt. Az egykori, szorosan vett műemlékvédelmi munkát a Tudományos Osztály végezte Gerő László és Dercsényi Dezső vezetésével, ellenőrzésének feladatát

pedig az Építésügyi Minisztérium látta el. **A MÚMOK nem volt alkalmas a szervezett műemlékvédelemre – a hatósági ügyintézés, az elvi kérdések megoldása és a műemlékek nyilvántartása túl széles spektrumot fedett le –, és csupán három évig működött.**

- **1950-** körül megindultak a Városképi és Műemléki Vizsgálatok, melyek számos aktuális feladatnak eleget tettek – városrendezés, épületek, épületegyüttesek felmérése, építészeti és művészettörténeti városfelmérés –, és **három kategória szerint (műemlék, műemlék jellegű és városképi jelentőségű épület)** osztályozták a műemlékeket.
- **1953** januárjától nem volt a műemlékvédelemnek önálló szervezete: az Építészeti Tanács hatáskörébe tartozott, a Népművelésügyi Minisztérium Főosztályán. Egy 1953- as rendelet alapján az Építészeti Tanács az Építésügyi Hivatal ellenőrzése alá került, külön Műemléki Csoporttal a védelem ellátására. Pogány Frigyes már ekkor javasolta egy önálló műemlékvédelmi szervezet létrehozását, amely biztosítaná a tudományos alapot, és felhívta a figyelmet egy saját kivitelező-tervező osztály szükséges voltára.
- **1957**-ben alakult meg az Országos Műemlékvédelmi Felügyelőség (OMF), amely az Építésügyi Minisztérium Város és Községrendezési Főosztályának ellenőrzése alá tartozott. Az **OMF**-nek két feladatot kellett ellátnia: a más szervek által, műemlékekkel kapcsolatosan végzett munkák szakfelügyeleti, hatósági teendőit, másrészt a gyakorlati műemlékvédelmi munkák teljes és szervezett megvalósítását. A Tudományos Osztály végezte a régészeti és művészettörténeti kutatásokat, míg a Tervezési és Kivitelezési Osztály e kutatások alapján valósította meg a helyreállításokat, konzerválásokat stb., a Műemlékfelügyeleti osztály pedig a tanácsokkal, társadalmi szervezetekkel, magánemberekkel tartotta a kapcsolatot. Szintén ekkor alakult meg a Budapesti Műemléki Felügyelőség (**BMF**), melynek hatósági felügyeletét az OMF látta el. A BMF megalakulása azért újdonság, mert előtte csak a Budapesti Városépítési Tervező Intézet (BUVÁTI) műemléki osztálya foglalkozott a szóban forgó teendőkkel, de nem hatósági jogkörben.
- **1964**-ben hozott építésügyi törvényt az 1967-es miniszteri rendelet egészítette ki a városi térszerkezetre is ügyelő műemlékvédelem jegyében: ennél fogva a műemlék saját telke, illetve a szomszédos telkek is védettséget élveznek – így születik meg a műemléki környezet fogalma. Az OMF az előbb említett BUVÁTI-n kívül az Építésügyi Minisztérium más tervező intézeteivel is kapcsolatban állt. Mint műemléki szakhatóságnak feladatai közé tartozott az országos nyilvántartás, a műemléki tervtár gondozása, a fényképezés, a könyvtár, restaurátor- és kőszobrász-műhely fenntartása. A műemlékvédelemnek társadalmi szervei is voltak, mint az Építőművészek Szövetsége, a tanácsi műemléki albizottságok.
- **1966**-ban Az UNESCO végrehajtó tanácsa Budapesten – első alkalommal szocialista államban – tartotta ülését a műemlékvédelem és az idegenforgalom kapcsolatáról.
- **1985**- ben Magyarország is csatlakozik az UNESCO 1972-ben

megszületett Világörökség egyezményéhez.

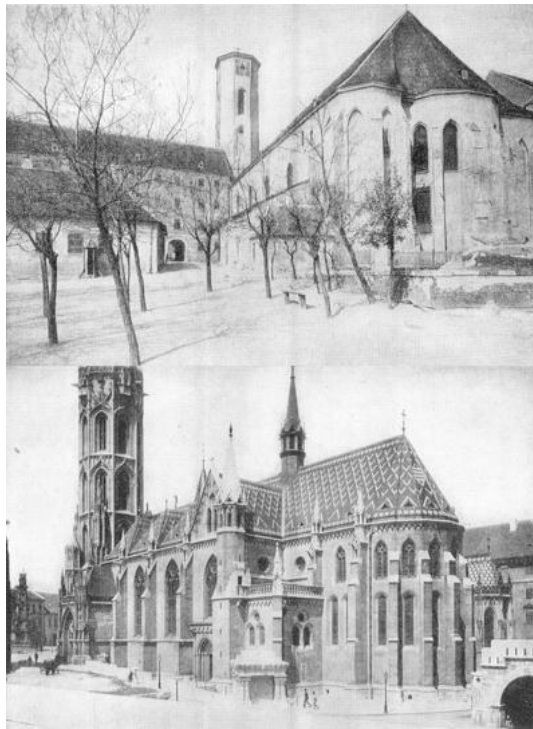
- **1992**-ben a kormány rendeleti úton létrehozta az Országos Műemlékvédelmi Hivatalt (OMvH), feladatait pedig a környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter határozta meg rendeletben, módosítva a műemlékvédelmet szabályozó jogszabályt. A Műemlékfelügyeleti Igazgatóság önálló szervként intézkedett: engedélyeket bocsátott ki, ellenőrizte a műemlékek állapotát, segítette helyreállításukat, hasznosításukat. Az ügyfélszolgálati irodák megnyitásával közvetlenebbé vált az ügyfélkapcsolat és felgyorsult az ügyintézés. A budapesti mellett öt vidéki iroda működött. Az OMvH egyéb intézményei közé tartozott a Magyar Építészeti Múzeum. A Műemlékek Állami Gondnoksága (MÁG) a központi gondoskodást igénylő műemlékeket védte, és építtetőként működött. Ezt az intézményrendszert az ÁMRK (Állami Műemlékhelyreállítási és Restaurálási Központ) – az OMF volt restaurálási, kőszobrászati osztálya – egészítette ki.
- **1997.** LIV. műemlékvédelmi törvény az addigi rendelet (Építésügyi Minisztérium, 1967) helyébe lépett, alkalmazkodva a megváltozott viszonyokhoz, pótolva egyes hiányosságokat. A műemlékek besorolása a következő kategóriák szerint változott: műemlék, műemléki jelentőségű terület, védett műemléki terület. A műemlékvédelem, az egyéb támogatásokon kívül, a Központi Környezetvédelmi Alapból részesült. 1997. CXL. törvény már a kulturális örökség javairól rendelkezett, E törvény által jött létre a Kulturális Örökség Igazgatósága (KÖI) a következő feladatok ellátására: védett területek bejegyzése, javaslattevéssel lelőhelyek védetté nyilvánítására, nyilvántartások vezetése. A KÖI közigazgatási hatóságként működött, a szakhatósági feladatokat a megyei múzeumok látták el.
- **1998**- ban az addigi Művelődés- és Közoktatásügyi Minisztérium kettéválasztása nyomán megalakuló új kulturális tárca, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma (NKÖM) az OMvH ellenőrzésének feladatát is megkapta.
- **2001.** évi LXIV. törvény gyökeres változást hozott az addigi műemlékvédelmi szervezetben. A törvény a kulturális örökséget a következő komponensek összességéként definiálja: régészeti érdekű területek, régészeti emlékek, régészeti lelőhelyek és védőövezeteik, a műemlékek, műemléki értékek és a műemléki területek, illetve a kulturális javak. A törvény egyik legfontosabb következménye (amire alább visszatérünk), hogy egy új intézményrendszert hoz létre: az OMvH és a KÖI összevonásával megszervezi a Kulturális Örökségvédelmi Hivatalt (KÖH), amely 2001 októberétől biztosította az integrált védelmet.

2. sz. melléklet

19. sz. műemlék Mátyás templom beavatkozás (Historizmus- purizmus)

/Kép forrása: Csemegi József: A budavári főtemplom középkori építéstörténete, Budapest, 1955/

19. sz beavatkozás (Historizmus- purizmus)

A jezsuiták a papnevelde épülete miatt befalazták, Schulekék kiszabadították a Nagy Lajos király korabeli Mária-kaput /Kép forrása: Csemegi József: A budavári főtemplom középkori építéstörténete, Budapest, 1955/

20. sz. beavatkozás Modern SIKLÓS, MALKOCS BEJ DZSÁMI

<http://egykor.hu/siklos/malkocs-bej-dzsamija-siklos/1397>

A dzsámit egy magas rangú török személyiség, Malkocs bej emeltette a XVI. század második felében. Az idők folyamán erősen megromlott az állaga, majd egy lakóépületbe építették bele, így lényegében fokozatosan "eltűnt".

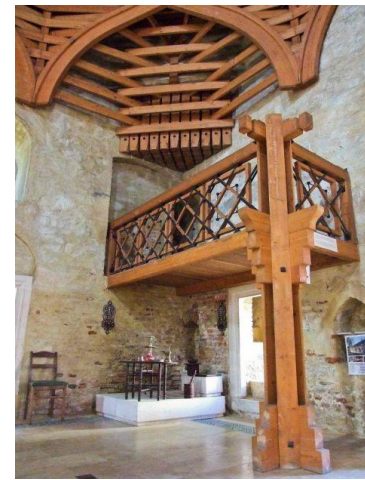
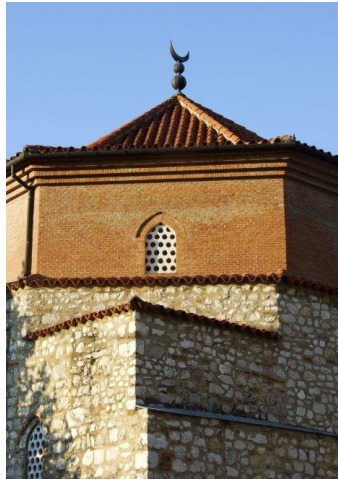

<http://www.netkeptar.hu/>

<http://orsiferencmk.hupont.hu/5/malkocsbey-dzsami>

1969-ben fedezték fel a maradványait, s nem sokkal ezután megindult az újjáépítése Dr. Gerő Győző és Mendele Ferenc irányításával.

21. sz
Posztmodern (?) kor
Kortárs építészet

„Magiciens de la terre”
posztmodern
„szellemiség” a restaurátori hozzáállásban is
és a belsőépítészetben

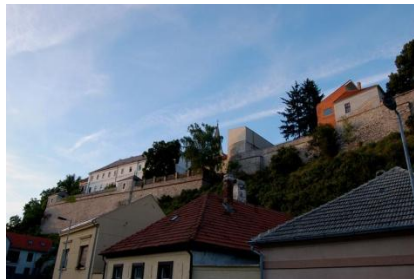

**„Magiciens de la terre”
szelleme érződik
az új építészeti elemekben is**

„A Magiciens de la terre látogatói előtt nem egy izmusok, trendek mentén szervezett, tehát lemaradókat és újítókat egyaránt bemutató művészetfilozófiai sorozat egyes darabjai vonultak el, hanem megannyi, egymással diszkrét összefüggésben álló világ, művészeteszmény, esztétikai trend került egymás mellé”

<http://hazai.kozep.bme.hu/hu/dubniczay-palota-tegularium-veszprem/>

<http://hazai.kozep.bme.hu/hu/dubniczay-palota-tegularium-veszprem/#jp-carousel-5798>

3. sz melléklet
1989 Magiciens de la terre
kiállítás részletei

